

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса)

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ ЯК АКТУАЛІЗАТОРИ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У статті визначено особливості зв'язку лінгвокультурології та фразеологічних одиниць сучасної української літературної мови.

Ключові слова: лінгвокультурологія, фразеологічна одиниця, культурна інформація.

The article peculiarities of linguistic culturology and phraseological units of modern Ukrainian literary language.

Keywords: linguistic culturology, phraseological unit, cultural information.

Провідною тенденцією мовознавчих досліджень початку ХХІ століття є спрямованість до релевантності лінгвокультурології, ключовий погляд на проблеми якої витлумачує В. Телія: «у центрі зацікавлень лінгвокультурологічного напрямку – дослідження й опис взаємодії мови й культури в діапазоні сучасної культурно-національної самосвідомості та її знакової презентації» [4, с. 16].

З-поміж вербальних знаків культури особливе місце належить фразеологічним одиницям (далі – ФО).

Питання лінгвокультурної специфіки ФО є об'єктом аналізу в працях українських (Н.Ф. Венжинович, О.М. Галинська, В.В. Жайворонок, Л.О. Левченко, Л.В. Савченко, О.О. Селіванова, В.Д. Ужченко, І.С. Чибор, Л.Ф. Щербачук та ін.) і зарубіжних (Д.В. Гудков, М.Л. Ковшова, В.В. Красних, В.А. Маслова, В.М. Телія та ін.) учених.

Метою статті є вивчення фразеологічних одиниць сучасної української літературної мови як «згорнутих» мікротекстів, що зберігають культурну інформацію, а компоненти та образи яких пронизані культурними кодами [3, с. 62].

Фразеологічні одиниці акумулюють культурний потенціал народу,

маніфестують дух і неповторність ментальності нації.

Природа значення ФО тісно пов'язана зі знаннями носіїв мови, із практичним досвідом особистості, з культурно-історичними традиціями народу, що розмовляє цією мовою.

ФО як особливі мовні знаки виконують не лише мовну, але й культурну функцію, вони образно передають інформацію про навколишній світ і одночасно транслюють культурні смисли, стереотипні уявлення тощо.

Формою інтерпретації культурного в мові є не тлумачення, а культурний коментар, зокрема коментування ФО як цитат. Розглядаючи ФО як мікротекст, необхідно пам'ятати, що в центрі уваги повинна перебувати не розрізнена й висмикнута з контексту ФО, а фразеологізм як представник макротексту [2].

У лінгвокультурній інтерпретації ФО домінантним є співвіднесення її компонентів із кодами культури, оскільки «саме ця процедура передбачає декодування культурних смислів фразеологізму, які слугують інтерпретантами фразеологічного знака, реконструює культурну конотацію фразеологізму, формує його роль як знака культури» [1, с. 65].

Створена картотека ФО прози талановитих українських «метрів» і початківців художнього слова початку ХХІ століття – Ірен Роздобудько, Галини Вдовиченко, Дари Корній, Світлани Талан, Наталії Гурницької, Вікторії Гранецької, Лесі Олендій, Ірини Хомин, Анастасії Вінник – дає змогу акцентувати на таких кодах культури, репрезентованих у ФО: 1) антропному «Мені не хотілося **теревені розводити** про неї» (І. Роздобудько «Гудзик»); 2) соматичному «Тільки-но я з'ясував з «хаммером», як до мене зателефонували і попросили **не пхати носа не в свої справи**» (А. Вінник «Коли повертається веселка»); 3) предметному: «Мама запевняла Полю, що **поверне все до копійки**» (Д. Корній «Тому, що ти є»). ФО наведеного контексту транслює існування в культурній свідомості сучасних українців риси порядності, що спонукає повертати борги цілком; 4) біоморфному «Я був готовий **закрутити хвостиком і стати на задні**

лапки» (І. Роздобудько «Гудзик»); «...син своїм запитанням *влучив у яблучко»* (Г. Вдовиченко «Пів'яблука»); «...я вам, *баранам безрогим, покажу, де раки зимують і де козам хвосту вправляють, і ті роги вам повідкручую»* (Д. Корній «Зірка для тебе»); 5) природному: «*В Ірини кожен день на вагу золота...*» (Г. Вдовиченко «Інші пів'яблука»); «*І раптом, як зрім серед ясного неба, вимріяне кохання»* (Н. Гурницька «Передчуття»); «*Злата була на сьомому небі від щастя...*» (В. Гранецька «Абонентська скринька»); 6) духовному: «*Але – заради Бога! – без компліментів»* (І. Роздобудько «Гудзик»); «*Дай-то Боже, щоб і надалі в тебе було все добре»* (С. Талан «Купеля»); 7) просторовому: «*А ми ідемо світ за очі знімати невідомо кого»* (І. Роздобудько «Дві хвилини правди»), 8) часовому: «*Було прокинеться твоя мати, як і ти, ні світ ні зоря, побіжить до саду»* (С. Талан «Купеля»).

Численними є випадки накладання кодів у ФО як актуалізаторів лінгвокультурної інформації: «...що сподівався *стати голкою в копиці сіна»* (І. Роздобудько «Гудзик»); «*Згоден, що твоя посада приносить мені шматок хліба на стіл, що вона купує мамі відпочинок на Мальдівах...*» (С. Талан «Купеля»).

Отже, фразеологічні одиниці на глибинному семантичному рівні відображають стереотипні, еталонні уявлення про українські традиції, людину в усій сукупності її фізичних, психічних, моральних та соціальних ознак. Перспективи подальших досліджень убачаємо в ґрунтовному вивченні особливостей кодування культури у фразеологічній вербалізації щемливого сьогодення на сторінках української жіночої прози.

Список літератури

1. Ковшова М.Л. Анализ фразеологизмов и коды культуры / М.Л. Ковшова // Известия РАН. – Серия литературы и языка. – 2008. – Т.67. – № 2. – С. 60–65.
2. Левченко О.М. Етнолінгвістика та лінгвокультурологія: специфіка об'єкта й завдань / О. М. Левченко // Вісник Харківського

національного університету ім. В.Н. Каразіна. – №787. – Серія : Філологія. – Вип.52. – Харків : Вид-цтво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – С.12–16.

3. Савченко Л.В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови : етимологічний та етнолінгвістичний аспекти : монографія / Л.В. Савченко. – Сімферополь : Доля, 2013. – 600 с.

4. Телия В.Н. Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры / В.Н. Телия // Фразеология в контексте культуры. – М. : Языки русской культуры, 1999. – С.13-24.